

Po Tidholm: Ingen vill ha marknadsskolan – utom politikerna som tjänar på den

De skadar inte bara den svenska skolan och våra barns utbildning. De skadar förtroendet för demokratin och tron på att samhället kan förändras.

Publicerad: 2 juni 2023, 12:11

Det här är opinionsmaterial

Åsikterna som uttrycks här står skribenten/skribenterna för.



Po Tidholm, DS krönikör.

Foto: Peter Hoelstad

Ämnen i artikeln:

Politik

Friskolor

En bärande del av en fungerande demokrati är tron på att saker går att förändra, att systemet går att korrigera genom att mobilisera opinioner och att politiken ska följa folkviljan.

Men lika viktig är den, vad ska vi kalla det, demokratiska överlevnadsmekanismen. Hälften av Sveriges medborgare får efter ett val, beroende på vilket block som styr, underkasta sig den andra hälftens vilja. Man får tugga i sig att majoriteten har bollen i fyra år.

Det finns en logik i det. Men det finns också missförhållanden och tillstånd som trotsar denna logik. Elefanter på Helgeandsholmen, förträngda anomalier i samhällskroppen. Saker nästan ingen vill ha men som ändå får pågå.

Utfiskningen av sill och strömming är en sådan sak. Alla vet att industritrålning med finmaskiga nät är fel, att beståndet är på väg att kollapsa och att det är en oetisk bransch med obegripliga styrmekanismer. Ett litet antal västkustfamiljer lägger pengar på hög genom att dammsuga Östersjön och förvandla en ekologiskt livsviktig art till djurfoder. Det är hemskt. Man kan välja mellan att bry sig och bli galen, eller akta sig för att bli för engagerad.

Den här strutsmentaliteten, som ju oftast är individuell, verkar råda på samhällsnivå när det kommer till frågan om marknadsskolan. Detta världsunika system, som ingen väljarmajoritet i våra respektive riksdagspartier vill ha och som ett otal utredningar, forskningsrapporter och analyser visat på katastrofala följder av, lyckas överleva i stort sett intakt. Hur kommer det sig?

Häromveckan kom Marcus Larssons och Åsa Plesners bok "De gränslösa" ut. De båda startade för sju år sedan Tankesmedjan Balans och har sedan dess enträget grävt, forskat, opinionsbildat, diskuterat och skrivit om det svenska skolexperimentet och dess konsekvenser. De har tidigare skrivit böckerna "De effektiva" och "De expansiva", och nog har de lyckats flytta diskussionen en bra bit.

Men av media har de fått föga hjälp. Orsaken tror jag är att hela frågan om vinster i välfärden och mer specifikt marknadsskolan har drabbats av "falsk balans"-syndromet. Varje gång Marcus Larsson twittrat ut en faktabaserad skolgranskning har Gunnar Hökmark dykt upp som gubben i lådan och benämnt honom kommunist eller kallat det han skrivit för näthat.

Hökmark har framgångsrikt drivit narrativet att den som är skeptisk mot experimentet är en vänsterextrem galning som vill ha det som i Sovjet. Det har i sin tur gjort frågan svår att hantera för de stora etablerade medierna. Först på sista tiden har SVT vaknat och börjat göra egna granskningar.

Hökmark själv är ett bra exempel på grundproblemet som Larsson och Plesner beskriver i boken "De gränslösa". Han är inte bara moderat politiker utan arbetar för lobbyistföretaget Kreab, startat av Peje Emilsson, före detta ordförande för Fria Moderata Studentförbundet och grundare av skolkoncernen Kunskapsskolan. Han är personlig vän med många av de politiker som slagits för att hålla experimentet i gång.

LÄS MER: Kartläggning: Friskolejättarnas kopplingar till politik och näringsliv – 37 namn

Larssons och Plesners tidigare böcker har handlat om new public management och skolkoncernernas framfart. ”De gränslösa” handlar om den klick personer som vandrar mellan politiken, pr-byråerna och skolkoncernerna. I många fall är de lagstiftare ena dagen och ägare, chefer och lobbyister nästa dag. Boken går också på djupet med de högst olämpliga bindningar som finns mellan dessa personer och högt uppsatta, nu aktiva politiker. Sveriges statsminister är en sådan, han äger en sommarstuga tillsammans med ägaren till en skolkoncern. Även hans fru är insyldad. Statsministern hämtade dessutom in sin skolminister Lotta Edholm direkt från styrelserummet på en skolkoncern dit hon kvalificerat sig genom att vara skolpolitiker.

LÄS MER: Lista: 30 tunga namn – de äger makten över skolan

Edholm är nu ansvarig för att hantera den grasserande betygsinflation som hotar att slå sönder de sista resterna av tilltro till den svenska meritokratin, i sig en direkt konsekvens av den konkurrens om eleverna som finns på denna ”marknad”. Handelshögskolan har just aviserat att man överväger att börja med egna intagningsprov – Handels kan helt enkelt inte lita på gymnasiebetygen som de sökande har med sig från marknadsskolorna.

”De gränslösa” är en bragd. Den lägger det pussel som andra inte orkat sammanfoga. I mitten av bilden som tecknas finns Moderaterna. Kanske ville de en gång i tiden, när de var ett liberalt parti, faktiskt få in mer valfrihet i systemet. Men nu är det knappast det som styr. Ägarintresset har tagit över och inga larmrapporter om ojämlikhet, segregation, låg andel behöriga lärare, dåliga lokaler, brist på bibliotekarier, övervinster, felaktiga betyg och förödande konsekvenser för kommunala skolbudgetar spelar längre någon roll. Nu gäller det att upprätthålla ett system där man har armarna nerkörda så långt i syltburken att knappt kalufsen sticker upp.

LÄS MER: Skolministern: ”Jag har varit naiv”

Men är det här något som väljarna ska acceptera? Är det priset vi betalar för den representativa demokratin? Jag skulle nog säga nej. Väljarna vill inte ha detta. Ingen vill egentligen ha detta, utom de politiker som tjänar på katastrofen. Vilka det är framgår med all önskvärd tydlighet i ”De gränslösa”. Och grejen är: de skadar inte bara den svenska skolan och våra barns utbildning. De skadar förtroendet för demokratin och tron på att samhället kan förändras. Kanske är det allra värst. Eller lika illa. Jämmt skägg, faktiskt.